

УДК 378.18:379.8 – 057.875

Шевчук І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядаються особливості організації дозвіллевої діяльності студентської молоді як соціальної групи, що вирізняється знаннями, цілями та цінностями, поведінкою, оцінкою та ставленням до оточуючого середовища. Автором зазначається, що навчальна діяльність студентів проходить у постійному взаємозв'язку з дозвіллевою діяльністю, у якій студент має можливість взаємодіяти із соціальним оточенням та задовольняти різні соціальні потреби. Аналізуються провідні види діяльності, яким студенти віддають перевагу на дозвіллі (спілкування, гра, клубна діяльність, об'єднання за інтересами тощо).

Ключові слова: дозвілля, дозвіллева діяльність, дозвіллевий час, студентська молодь.

Суспільні явища, пов'язані з переходом держави Україна до нових умов політико-економічного розвитку та перспективою інтеграції до євроспільки, викликали істотні зміни у системності національної науки, освіти, культури. Так, однією з найважливіших у суспільстві була і залишається проблема розвитку особистості, її внутрішній світ, потреби, інтереси, почуття. Як зазначає В. Кремень, в основу формування особистості треба покласти ідеї гуманістичної парадигми особистісно орієнтованої освіти й виховання, мета яких «не сформувати і навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині, закласти в ній механізм самореалізації особистості» [3, с. 42].

Реформування і розвиток освіти в Україні передбачає підвищення вимог до виховної роботи зі студентською молоддю, що знайшло відображення в Законі «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Концепції виховної роботи з молоддю і визначає стратегію формування творчої особистості, орієнтує освіту на створення умов для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя.

Завдання вищої школи полягає у підготовці майбутнього спеціаліста, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, є суб'єктом особистісного і професійного зростання, здатного до різноманітних видів творчої діяльності.

Важливе місце у житті сучасної молоді людини займає сфера вільного часу, який є одним з важливих засобів формування особистості молоді людини, оскільки в його умовах найбільш сприятливо проходять рекреаційно-відтворюючі процеси, які знімають інтенсивні фізичні, інтелектуальні, психічні навантаження [6]. Вільний час приваблює студентів нерегламентованістю, самостійним вибором різних видів занять, можливістю поєднувати в ньому розважальні та розвивальні види діяльності.

Однак організація дозвілля студентської молоді складна і суперечлива. З одного боку, маючи можливість вибирати заняття на дозвіллі за власним бажанням, молоді люди часто не готові до свідомого вибору видів діяльності, які сприяли б повноцінному формуванню особистості. З іншого боку, студенти сприймають дозвілля тільки як час розваг. Така ситуація пояснюється тим, що організація дозвілля студентів часто зводиться до окремих розважальних заходів, або до перенесення в сферу дозвілля методів і форм навчальної діяльності; викликає тривогу і відсутність у частини студентської молоді стимулу до навчання, самоосвіти, творчості, розвитку своїх здібностей тощо. Розширення платних освітніх послуг, комерціалізація дозвіллевої сфери, витіснення безкоштовних культурних послуг із центрів дозвілля розмежували молодіжне середовище. Саме розмежування йде не за рівнем знань та здібностей, а за матеріальними можливостями батьків. Така ситуація може призвести до втрати значної частини інтелектуального потенціалу держави внаслідок соціальної нерівності.

* © Шевчук І.В.*

Формування творчої особистості студента в сфері дозвілля також гальмується низьким рівнем підготовки організаторів до означеного виду діяльності. Тому необхідно створити умови, які б спонукали кожного студента творчо самореалізуватися, розвивати свої потреби, інтереси, схильності.

Аналіз стану організації дозвіллевої діяльності студентської молоді на сучасному етапі, як засвідчують результати наукових досліджень, показує відсутність чіткої системи організації позааудиторної виховної роботи зі студентською молоддю у вищому навчальному закладі.

Останніми роками проблема дослідження вільного часу та удосконалення культури дозвілля стала об'єктом вивчення в соціології, педагогіці, культурно-освітній роботі. Так, науковці С. Іконнікова, І. Мельников, О. Семашко, Б. Трегубов, К. Шульга, Д. Половєня, Л. Пелєх визначили концептуальні засади вільного часу як чинника формування особистості студента. Зокрема Л. Пелєх у посібнику «Формування особистості майбутнього учителя у системі масових виховних заходів ВНЗ» наголошує на важливості залучення студентів до участі в організації та проведенні виховних заходів у ВНЗ. Ю. Афанасьєв, І. Зязюн, М. Каган, Н. Крилова, В. Кудін, С. Пішун, А. Вишняк у своїх публікаціях розглядають дозвілля як чинник формування культури особистості. Так, дисертаційне дослідження С. Пішуна присвячене проблемі формування культури дозвілля студентів ВНЗ в умовах роботи студентського клубу. О. Винославська, О. Дубасенюк, О. Киричук, О. Якуба у своїх наукових розвідках обґрунтували умови удосконалення різних напрямків позааудиторної виховної роботи вищих закладів освіти. С. Цюлюпа розглядає педагогічні умови формування культури використання вільного часу студентами. Однак слід зазначити, що за такої уваги до питань застосування вільного часу молоді відсутній узагальнювальний аналіз сучасного стану дозвіллевої діяльності студентів, тенденцій його використання студентською молоддю.

Мета статті – схарактеризувати особливості організації дозвіллевої діяльності студентської молоді.

Студентські роки – це період, коли особливо інтенсивно, тобто прискореними темпами, відбувається розвиток і виховання, становлення особистості, професійна підготовка майбутніх фахівців. Це період для розвитку інтелекту, перегляду і відпрацювання системи цінностей, зміцнення здоров'я і фізичних сил [5, с. 180]. Студентська пора характеризується інтенсивною роботою над формуванням своєї особистості, виробленням стилю поведінки. Це – час пошуків молодими людьми відповідей на різні морально-етичні, етичні, наукові, політичні й інші питання.

Студентство, як соціальна група, вирізняється знаннями, цілями та цінностями, поведінкою, оцінкою та ставленням до оточуючого середовища. Студентство також вирізняється певним спільним видом діяльності (навчанням), спільним побутом (проживання в гуртожитку), особливостями спілкування у студентських групах. Студентська молодь є суб'єктом як освітньо-професійної, так і соціально-культурної діяльності. Навчальна діяльність студентів проходить у постійному взаємозв'язку з дозвіллевою діяльністю, у якій студент має можливість взаємодіяти із соціальним оточенням та задовольняти різні соціальні потреби.

Коло інтересів студентів не обмежується тільки навчальним матеріалом, а поширюється також на мистецтво, спорт, суспільну діяльність, організацію особистого життя. Іншими словами, сфера освіти і сфера дозвілля мають тенденцію до зближення: освіта перестає бути прерогативою навчальних закладів. А. Ефендієв вважає, що різні форми навчання здійснюються і установами культури, і засобами масової комунікації. Крім того на молоду людину впливає різнобічне спілкування, коло друзів. Саме ці форми діяльності і складають за своєю суттю основний зміст сучасного дозвілля молоді.

Дозвілля молоді, і зокрема студентів, істотно відрізняється від дозвілля інших вікових груп через її специфічні духовні та фізичні потреби і властиві їй соціально-

психологічні особливості. До таких особливостей можна віднести підвищену емоційну, фізичну рухливість, динамічну зміну настроїв, інтелектуальну сприйнятливість. На думку І. Мельникова, дозвіллевий час студентства – це час, який «може бути використаний для додаткової професійної підготовки і активної громадської діяльності (професійно-виховна функція), духовного розвитку (культурна функція) і відпочинку (регенераційна функція)» [4, с. 15].

Дозвілля є сприятливим ґрунтом для випробовування юнацтвом своїх творчих потреб і можливостей. У процесі дозвілля набагато простіше формувати поважне ставлення до себе, навіть особисті недоліки краще долаються завдяки дозвіллевій активності.

Для вивчення студентського дозвілля слід проаналізувати його структуру. Формування структури дозвілля студентської молоді проходить у декількох напрямках, пов'язаних з освітою та самоосвітою, активною суспільною діяльністю, підтримкою здоров'я, розвитком творчих здібностей особистості.

Дослідники розглядають типологізацію дозвіллевої діяльності молоді за принципом своєрідної «піраміди», тобто розширення видів та форм дозвіллевої діяльності від типу до типу. Найпростішим типом можна назвати «домашній», який розширюється такими заняттями, як комп'ютер, самоосвіта або хобі, що мають виразний розвивальний компонент. Такий тип дозвіллевої активності називають «розвивальним», і він розширюється за рахунок видів дозвіллевої активності поза домом. Відвідування кіно, театрів, музеїв, концертів, клубів, а також включення у діяльність різних культурних, освітніх, суспільно-політичних інститутів надає соціальному життю студента найбільшої повноти і характеризує «соціально активний» тип дозвілля, який є «вінцем» ієрархічної «піраміди» дозвіллевої активності [1, с. 104].

У процесі дослідження було виділено провідні види діяльності, яким студенти надають перевагу в дозвіллі, і другорядні, що трапляються рідко. За ними зможемо судити про спрямованість інтересів і потреб.

Для виявлення уподобань студентів було поставлено запитання «Чим любите займатися на дозвіллі?». Аналіз відповідей показав, що першу «шестірку» видів споживання часу дозвілля студентською молоддю можна схарактеризувати як таку, що відбувається вдома. Електронні засоби інформації заповнюють значну частину їхнього часу дозвілля і є важливим інструментом формування духовного світу, культурних цінностей. Зокрема для третини (38 %) молодих людей перегляд телепередач та «сидіння» в Інтернеті – першочергове заняття. Простежується підвищення інтересу серед студентів до отримання корисної інформації на дозвіллі, що свідчить не тільки про розважальний напрямок дозвіллевої діяльності, але й пізнавальний. Швидкими темпами зростає популярність використання комп'ютера – як засобу отримання інформації та навчання, так і засобу розваг на дозвіллі, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивним є те, що молоді люди прагнуть до самоосвіти, самовдосконалення, отримання додаткових знань, умінь і навичок, підвищення кваліфікації. Негативним – що це призводить до «одомашнення» дозвілля і знижується колективне проведення вільного часу. Серед активних форм дозвілля найбільшою мірою реалізується спілкування та зустрічі з друзями; відрядно, що 23 % студентів віддають перевагу заняттю спортом. Однак активні види споживання часу дозвілля (такі, як відвідування гуртків та участь у художній самодіяльності) на сьогодні день недостатньо популярні серед студентів.

До особливостей молодіжного дозвілля належить своєрідність середовища його проведення. Переважна більшість молодих людей проводять час дозвілля у компанії однолітків, або у студентському колі. Як зазначав І. Бестужев-Лада, «... для молоді «посидіти компанією» – пекуча потреба, одна із форм самоствердження!... спілкування в молодіжній компанії – це форма дозвілля, якої молода людина потребує» [2, с. 16].

Потяг до спілкування із ровесниками пояснюється потребою молоді в емоційних контактах, співпереживанні, в об'єднанні зусиль для суспільних дій.

Актуальним сьогодні є питання ставлення молоді до музичних видів дозвілля. Одним із найпоширеніших і затребуваних серед молоді видів дозвіллевої діяльності, відпочинку, розваги є дискотека, яка виступає і як одна з популярних сучасних форм самодіяльної творчості. Вона ставить перед самодіяльним творчим колективом цілий комплекс різноманітних творчих завдань, стимулює прояв організаторських здібностей, відкриває широке поле для технічної творчості, винахідництва, розвиває пізнавальну активність, художнє чуття, музикальність, режисерську інтуїцію, артистизм, навички спілкування тощо. Іншими словами, участь у творчому колективі дискотеки потребує свідомого універсалізму. Це робить її одним із засобів формування особистості. Але дискотека формує особистість не тільки як учасника творчого колективу. Вона – засіб естетичного виховання всіх її відвідувачів. Аудиторія сьогоднішньої дискотеки величезна – вона включає практично ціле покоління студентської молоді.

Істотною особливістю сучасної дискотеки є її спрямованість на події дня, насамперед на явища музичного життя. В основу дискотеки закладено спілкування молодих людей засобами музики, незважаючи на те, що музичні захоплення молоді одного покоління дуже різноманітні. Саме на дискотеці збирається різнобічна молодіжна аудиторія з широким колом орієнтацій і запитів. Молодь іде на дискотеку, крім усього іншого, ще й заради того, щоб одержати свіжу інформацію про новинки естради, рок-музики, почути не тільки улюблені мелодії, а й нові, одержати кваліфікований коментар, довідатися про щось цікаве у співаків, композиторів, груп. Дискотеки стали для молоді своєрідним інформаційним центром молодіжної музики, клубом музичних новин

Важливе місце в житті молоді займає гра. Гра притягує молодих людей. Інтерес до ігрової діяльності в молоді має достатньо виразний характер. Діапазон цих інтересів широкий і різноманітний: участь у телевізійних і газетних вікторинах, конкурсах; комп'ютерні ігри. Сьогодні в непростих соціально-економічних умовах світ гри серйозно впливає на молодь. Цей світ забезпечує молоді переривання повсякденності. В міру втрати орієнтації на працю та інші цінності молодь іде в гру, переміщається в простір віртуальних світів. Численні спостереження за практикою підготовки і проведення молодіжних дозвіллевих заходів свідчать про те, що їх успіх значною мірою залежить від включення в їх структуру ігрових блоків, що стимулюють у молоді прагнення до змагання, імпровізації й винахідливості, до вияву своїх творчих здібностей. Останнім часом молодих людей приваблюють ігри, пов'язані з використанням ігрових автоматів і комп'ютерів.

Проте не всім юнакам і дівчатам притаманна висока ігрова культура. Значна частина молодих людей взагалі не орієнтується в сучасних масових іграх, не усвідомлюють їх цінність для себе. Багато хто ставиться до ігор переважно як глядачі (сидячи перед телевізором або на стадіоні). Це пов'язано з тим, що сьогодні відсутні ігрові зали та ігротеки для молоді.

Значну роль у світлі проблеми, яку ми розглядаємо, відіграють бібліотеки як заклади, що здійснюють інформаційно-просвітницьку діяльність з формування молоді людини

Для бібліотек характерні такі форми роботи із студентською аудиторією, як читацькі конференції, різноманітні тематичні вечори. Специфікою цих заходів є:

- спільні інтереси аудиторії;
- святкова ситуація;
- розваги, театралізація, ігрова ситуація;
- зрозумілі та близькі теми, місцевий матеріал, зв'язок із визначними датами в житті факультету чи навчального закладу або окремої групи, людини.

Найбільш поширеними жанрами тематичних вечорів є: вечір-зустріч, вечір-репортаж, вечір-розповідь, вечір-інтерв'ю, вечір-діалог тощо.

Однією з форм організації дозвіллевої діяльності студентської молоді є клубна діяльність. Клуб – це соціально-культурний центр духовного розвитку, творчості й відпочинку людей, створений за державною й суспільною ініціативою. Клуб – комплексний універсальний центр дозвіллевої діяльності. Спостереження за роботою клубних об'єднань переконують: щоб дозвілля стало дійсно привабливим для студентської молоді, необхідно будувати роботу його установ і організацій на інтересах кожної людини. Треба не тільки добре знати сьгоднішні культурні запити молодих, передбачати їхні зміни, а й уміти швидко реагувати на них через регулювання відповідних форм і видів дозвіллевих занять.

Клуби бувають двох типів – однопрофільні, що спеціалізуються з однієї якоїсь тематики: кіноклуби, спортивні клуби та ін. Сучасні об'єднання і клуби – багатопрофільні: політичні, спортивні, туристичні, здоров'я, аматорів природи, науково-технічної творчості, читачів, самодіяльної пісні, колекціонерів, книголюбів, вихідного дня, молоді родини й інші. Успіх роботи клубу полягає в правильній організації того чи іншого виду діяльності за спрямованістю клубу. Це можливо тільки на основі постійного творчого пошуку, організації роботи клубу з урахуванням духовних запитів й інтересів студентської молоді, збагачення арсеналу форм, засобів і методів впливу на особистість, творчого використання специфічних особливостей клубу як соціального інституту духовного життя суспільства.

Серед суспільно корисних і спрямованих на творчий розвиток особистості студента слід виділити Клуб Веселих і Кмітливих. Цінність його полягає в тій ролі, яку він відіграє як інструмент розвитку творчих здібностей молоді людини та її соціалізації, як форма естетичного виховання та пропагування інтелектуально змістовного, пізнавально спрямованого й творчо зорієнтованого способу життя. На початку ХХІ століття «кавеєнівський» рух став одним із найбільш популярних явищ сучасної української молодіжної культури, об'єднує десятки тисяч учасників та мільйони шанувальників. За кількістю учасників КВК є чи не найпоширенішою серед української молоді організованою формою дозвіллевої активності, ставши своєрідним символом студентського життя.

Суспільна цінність КВК визначається ще й тим, що він як змістовна, дієва форма дозвілля активізує творчий потенціал особистості, створює простір для розвитку її інтелекту, художніх та організаторських здібностей, формує індивіда як соціально активну особистість.

Дієвою формою організації дозвілля студентської молоді є гуртки та об'єднання за інтересами. Молоді люди обирають такі форми проведення часу дозвілля, тому що ті відповідають таким вимогам:

- автономність і самобутність життєдіяльності;
- наявність провідної ідеї, яка покладена в основу кожного об'єднання й визначає основні напрямки його розвитку;
- відкритість студентського об'єднання, яке передбачає добровільність входження до нього, а також вільність виходу чи переходу в інший гурток;
- самоврядування, самоорганізація, самодіяльність;
- комфортний мікроклімат, стиль взаємин «на рівних».

Істотною рисою гуртків є невеликий кількісний склад, груповий характер діяльності, наявність спільної мети і спільних інтересів. Спілкування в колі однодумців сприяє збагаченню, взаємовихованню студентів.

Діяльність гуртків спрямована на отримання додаткових знань різнобічної освіти, виховання гуртківців та розвиток у них художніх, науково-дослідних, організаторських здібностей, умінь і навичок.

Найбільшого поширення набули предметні дискусії, професійно-предметні гуртки. У професійно-предметних гуртках головне завдання – розвиток і закріплення у студентів-гуртківців інтересу до обраної педагогічної професії, глибоке опанування секретів професійної майстерності, вироблення професійного мислення. Найпоширенішими формами роботи професійно-предметних гуртків є бесіди про професію, екскурсії на бази практик, зустрічі з учителями-новаторами, організація конкурсів професійної майстерності.

Серед популярних у молоді видів дозвілля домінує фізкультура і спорт, які забезпечують не тільки здоров'я, нормальний фізичний розвиток, але й уміння володіти собою, своїм тілом. Ставлення індивіда до своєї фізичної конституції є показником його істинної культури. Власне тіло людини є інструментом буття, діяльності, безпосереднім зв'язком зі світом. Як він володіє цим інструментом, так він живе і діє, відчуває світ. Популярними формами залучення до спорту та фізкультури є спортивні клуби, секції, групи здоров'я.

Молодь сприймає, а отак й вибирає різну діяльність для проведення часу дозвілля залежно від потреби.

Виходячи з цього можна сформулювати вимоги до організації та проведення дозвіллевої діяльності студентської молоді: 1) необхідно підходити до дозвілля як до засобу виховання й самовиховання людини, формування особистості; 2) дозвілля повинно бути різноманітним, цікавим, мати розважальний характер. Тут важливо, щоб зміст, форми відповідали потребам й інтересам молоді.

Таким чином, дозвілля є соціальним явищем, представлено комплексно: як час, що молодь використовує за своїми інтересами, можливостями та потребами; як сфера життя зі своїми нормами, правилами, умовами; як діяльність, зміст котрої полягає у різниці між навчальною і суспільно-значущою діяльністю, і полягає у результаті, а не у самій діяльності, де кожний із видів дозвіллевої діяльності може бути використаний для самоорганізації або організації дозвілля молоді. Дозвілля дає можливість сучасній молодій людині розвивати різні сторони своєї особистості, свій талант. Для цього необхідно, щоб вона ставилася до дозвілля з позиції свого життєвого завдання, свого покликання – всебічно розвивати власні здібності, свідомо формувати себе.

Перспективою подальшого дослідження є вивчення рівня сформованості культури дозвіллевої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Література:

1. Акімова Л. А. Социология досуга / Л. А. Акімова. – М. : МГУКИ, 2003. – 123 с.
2. Бестужев-Лада И. В. Молодость и зрелость: Размышления о некоторых социальных проблемах молодежи / И. В. Бестужев-Лада. – М., 1984. – 124 с.
3. Кремень В. Освіта і наука України. Шляхи модернізації / В. Кремень. – К. : Грамота, 2003. – С. 42.
4. Мельников И. Г. Свободное время студентов : сущность и функции / И. Г. Мельников // Современные проблемы формирования культуры молодежи. – М., 1989. – С. 12-18.
5. Пионова Р. С. Педагогика высшей школы / Р. С. Пионова. – Мн. : Университетское, 2002. – 256 с.
6. Пішун С. Г. Формування культури дозвілля студентів ВНЗ в умовах роботи студентського клубу : автореф. дис...канд.. пед. наук : 13.00.07 / С. Г. Пішун. – К., 2005.
7. Шевчук І. В. Дозвіллева діяльність студентства як фактор їх розвитку / І. В. Шевчук // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Вип. 55. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2010. – С. 357-361.

Шевчук І.В.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ДОСУГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ
МОЛОДЕЖИ

В статье рассматриваются особенности организации досуговой деятельности студенческой молодежи – как социальной группы, которая отличается знаниями, целями и ценностями, поведением, оценкой и отношением к окружающей среде. Автор отмечает, что учебная деятельность студентов проходит в постоянной взаимосвязи с досуговой деятельностью, в которой студент имеет возможность взаимодействовать с социальным окружением и удовлетворять различные социальные потребности. Анализируются ведущие виды деятельности, которым студенты отдают предпочтение на досуге (общение, игра, клубная деятельность, объединения по интересам и т.д.).

Ключевые слова: досуг, досуговая деятельность, досуговое время, студенческая молодежь.

Shevchuk I.V.

PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF STUDENT YOUTH LEISURE ACTIVITIES

The article deals with the peculiarities of organization of leisure activities of students, who are considered as a social group, distinguished by knowledge, goals and values, behaviour, evaluation and treatment of the environment. The author notes that the educational activity of students is held in a constant relationship with leisure activities in which a student has the opportunity to interact with the social environment and to meet the diverse social needs. Leisure activities give an opportunity to a modern young man to develop his talents and abilities.

The leading activities that students prefer at their leisure time (communication, game, club activities, interest groups etc.) are analyzed.

The article draws attention to the fact that young people perceive and hence select different activities for conducting the leisure time depending on their needs. On this basis, the requirements to the organization and conducting of leisure activities of students are defined, namely, the need to approach leisure as a means of education and self-education of a person; leisure should be diverse, interesting, entertaining. It is important that the content and forms of leisure activities meet the needs and interests of the youth.

Key words: leisure, recreational activities, leisure time, student youth.

Рецензент: Жорова І.Я.